

Inventarisatie kolonievogels in de Amsterdamse regio

Frank van Groen

FOTO: MARIANNE SLOT

Aantal broedende Lepelaars laat een behoorlijke groei zien

Methode

Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de aanwezige kolonies werden bekende en nieuwe tellers gestimuleerd om toch vooral te (blijven) tellen en hun waarnemingen door te geven. De kolonies zijn zo veel mogelijk geteld volgens de Sovon-methode (Van Dijk en Boele, 2011). Met behulp van een door Sovon-coördinator Patrick Bergkamp geleverde uitdraai uit de Sovon-

Eind 2010 is de Commissie Veldwerk van de Vogelwerkgroep Amsterdam (VWGA) opgericht, met als doel op een structurele wijze de diverse vogeltellingen binnen het werkgebied van de VWGA te coördineren.

De afgelopen jaren is onder meer extra aandacht besteed aan de inventarisatie van kolonievogels. Een kolonie tellen kost relatief weinig inspanning. Vaak is één bezoek in de juiste tijd al voldoende. De meeste koloniebroeders vestigen zich elk jaar op min of meer dezelfde plaats. Veel mensen tellen dan ook jarenlang dezelfde kolonie.

Van de meeste koloniebroeders wordt landelijk geprobeerd een zo compleet mogelijk beeld te krijgen. In dit artikel worden de verzamelde gegevens van alle kolonievogels in de jaren 2010 t/m 2013 in de Amsterdamse regio gepresenteerd. De regiogrenzen zijn terug te vinden op de website vogelwerkgroepamsterdam.nl.

database is eind 2013 een overzicht gemaakt van alle getelde kolonies. Bij enkele mensen die hun kolonies nog niet hadden doorgegeven zijn de telgegevens alsnog opgevraagd. Ondanks de geleverde telspanning kan het zijn dat kolonies aan de aandacht zijn ontsnapt. Wellicht kan dit artikel een stimulans zijn voor degenen die nog een kolonie weten te zitten die alsnog door te geven aan Sovon en ook de komende jaren te tellen.

Resultaten

De getelde aantallen zijn per soort en kolonie gerangschikt in Tabel 1. Indien er een 0 (nul) vermeld staat, betekent dit dat de kolonie in dat jaar wel is geteld maar dat er geen nesten zijn aangetroffen. Voor de Kinseldam zijn de gegevens van Visdief, Lepelaar en de meeste meeuwensoorten afkomstig van vliegtuigtellingen door medewerkers van Rijkswaterstaat. Deze aantallen wijken soms aanzienlijk af van de schattingen die zijn gemaakt vanaf de Uitdammerdijk. Op deze verschillen wordt in de soortteksten verder ingegaan.

Per soort worden hieronder de resultaten van de telspanningen van de afgelopen jaren toegelicht.

Aalscholver De enige aalscholverkolonie in de Amsterdamse regio ligt in de Kloosterkolk in Botshol, in de Provincie Utrecht. In de jaren 2010-2013 broedden hier respectievelijk 271, 233, 210 en 155 paar Aalscholvers. Na een piek in 2011 nemen de aantallen de laatste jaren weer af. In Artis is een kleine kolonie aanwezig van vogels die in gevangenschap leven. Hier strijken ook wel eens wilde Aalscholvers neer. In 2011 is een nest gebouwd in het bos van Polder IJdoorn.

FOTO: ROBERT HEEMSKERK

Broedaantal Aalscholver neemt behoorlijk af in 2013

Kwak Al jaren bevindt zich een kleine kolonie Kwakken in Artis. De vogels leven hier in semi-wilde staat en verlaten 's avonds ook de tuin om in de omgeving te foerageren. In 2010 en 2011 telde de kolonie 16 en 21 nesten (Boele et al, 2013). In 2012 waren er 18 nesten (Boele et al, 2014) en in 2013 17 nesten (pers med. Willem van der Waal).

Blauwe Reiger Al eerder verscheen een overzicht van de getelde kolonies van Blauwe Reiger in 2011 in dit blad (Van Groen, 2012). Sindsdien is het bestaan van nog een kolonie in Monnickendam bekend geworden waardoor in dat jaar maar liefst 814 nesten zijn geteld. Sinds 2011 worden vrijwel alle kolonies in de Amsterdamse regio geteld. Door de grotere telspanning in 2011 zijn toen veel meer nesten geteld dan in 2010. Na 2011 is het aantal getelde nesten wat afgenomen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de relatief strenge winters die aan het voorjaar van 2012 en 2013 vooraf gingen. Ook in de rest van Nederland nam het aantal Blauwe Reigers af.

Tabel 1. Aantal nesten en bezette kolonies 2010-2013

	2010	2011	2012	2013		2010	2011	2012	2013
Aalscholver					Lepelaar				
Botshol	271	233	210	155	Botshol	26	28	28	30
Polder IJdoorn		1			Sloterpark				3
Kwak					Kinseldam				7
Artis	16	21	18	17	aantal nesten	26	28	28	40
Purperreiger					aantal kolonies	1	1	1	3
Vijfhoek		1			Kokmeeuw				
Blauwe Reiger					Kinsel	12	6		0
Ilperveld	28	31	28	26	Kinseldam	2100	2600	1800	900
Uitdam		2	1		Volgermeerpolder	7			
Monnickendam, begraafplaats	31	27	29	23	Ilperveld				2
Polder IJdoorn	10	10	1		Basisweg, Moezelhaven		10	10	9
Coentunnel, Noord	4	3			Bloemenveiling Aalsmeer		20	20	3
Meteorensingel Tuindorp	13	13	8	11	Botshol	160	214	126	88
Molenwijk		7	5	8	aantal nesten	2279	2850	1956	1002
Noorderbegraafplaats	29	38	39	38	aantal kolonies	4	5	4	5
Baanakkerspark	25	29	55	50	Zwartkopmeeuw				
Vliegenbos	1	3	0	0	Kinseldam	200	200	70	90
Hilversumsestraat	6	8	9	12	Stormmeeuw				
Schellingwouderbrug	27	22	20	20	Ruigoordweg				1
Recreatiegebied Houtrak, Halfweg		4	5	7	Kleine Mantelmeeuw				
Osdorper Binnenpolder	11	17	18	13	BP-Olieopslagplaats	1	1		
Sportpark Badhoevedorp	30	38	36	30	Distelweg		1		
Sloterpark	64	76	70	71	Kinseldam	305	255	300	330
Westerpark	32	36	38	36	Natuureiland IJburg			2	13
Molenpoel		6	4	1	Holterbergweg, Bullewijk		15	5	5
Amsterdamse Bos		72	74	68	Verkeersplein Holendrecht	ng	ng	30	15
Buitenveldert	9	8	10	15	Bloemveiling, dak II, Aalsmeer			3	
Middelpolder, Oostmeer	18	21	22	13	Deccaweg			5	1
Botshol, Kloosterkolk	2	0	0	0	Oever Westhaven				9
Artis	121	117	102	90	Botshol	1			
Vondelpark	1	1	0	0	aantal nesten	307	272	345	373
Beatrixpark		6	6	7	aantal kolonies	3	4	6	6
Frankendael	27	30	32	32	Zilvermeeuw				
Nieuwe Oosterbegraafplaats		5	0	0	Mobil Olieopslagplaats		1		
Flevopark	61	60	67	62	Siciliëweg, BP-tank	1			1
Bijlmerweide		32	17	16	Petroleumhavenweg		3		
Bijlmerpark		17	20	15	Kinseldam, Durgerdam	45	70	35	20
Gaasperpark		36	27	27	Natuureiland IJburg			2	1
A1 Afrit 3, Muiden	14	13	9	17	Holterbergweg, Bullewijk		3		4
Landsroon, begraafplaats Weesp		26	22	17	Verkeersplein Holendrecht				1
aantal nesten	564	814	772	727	Oever Westhaven				2
aantal kolonies	22	32	26	28	Radarweg				3
					Houtveemkanaal				2
					aantal nesten	46	74	37	34
					aantal kolonies	2	4	2	8

	2010	2011	2012	2013		2010	2011	2012	2013
Visdief					Huiszwaluw				
Den IJp		17	27	23	Waterland en Oost				
Condensatorweg/Zekeringstraat	10	10	5	18	Oostelijke eilanden	48	52	36	27
Volgermeerpolder	4	0			Ransdorp	15	13	22	40
Basisweg-Moezelhaven	20	12	12	30	Broekerveermeerdijk	8	9	14	13
Kinseldam	130	350	170	150	Van Beekstraat, Landsmeer	19	8	ng	15
Schinkel		10	10	5	Aandammergouw	12	12	15	16
Schiphol, dakkolonie	20				Monnickendam	13	8	4	
Bloemenveiling Aalsmeer	30	50	50	10	Durgerdam	16	10	28	27
Botshol		2			Blijkmeer	24	14	55	58
aantal nesten	214	451	274	236	Bark, Overleek	53			
aantal kolonies	6	7	6	6	totaal	208	126	174	196
Zwarte Stern					West				
Botshol		5	7		Oude Haagseweg, Nieuwemeerdijk	33	21	24	31
Oeverzwaluw					Sportpark Badhoevedorp	30	38	36	30
Westelijk Havengebied					Lijnden	26	18	14	13
Afrikahaven	50	50		20	Akerdijk	3	1	1	1
Westpoortweg	0	0	48		Sloterweg	60	51	43	43
Ruigoordweg	0	190	51	15	Nieuwemeerdijk	36	41	39	40
Oever Noordzeekanaal, Hemweg	0	0	5		Rozenburg	15	13	4	3
Luernes Westpoort	0	18		0	Aalsmeerderdijk	12	17	11	6
Nieuw Zeelandweg gronddepot Havenbedrijf				50	Raasdorperweg	6	9	20	18
Zanzibarhaven-oever			5		totaal	221	209	192	185
totaal	50	258	109	85	Overig				
Noord					Overdiemerweg	21	27	2	1
Papaverweg	25				Gemeenschapspolder	0	6		
Nieuwe Leeuwarderweg	2	24	ng		Bloemendalerpolder NW			17	7
Shell terrein	0	74	ng		Stammerdijk 1J		1	0	0
totaal	27	98	0	0	Stammerdijk 28-42		3	14	13
IJburg					Rondehoep West				16
IJburg Haven	0		130		Rondehoep Oost				29
Eiland Zeeburg, betonwand	40	40	5		Jan Tooropstraat, Weesp	36			
IJburg surfschool	45	150	53	3	Nijhofstraat, Weesp				3
IJburg fase II in aanleg	300	100	70	40	Machineweg Westpoort	14	14		
Centrumeiland NO				140	totaal	71	51	33	69
Uyllanderbrug				30	aantal nesten	500	386	399	450
totaal	385	290	258	213	aantal kolonies	21	22	19	22
Overig					Roek				
Schiphol-Rijk, viaduct N201	0	150	45		Molenwijk	22	26	18	24
Ouderkerkerplas, Ouderkerk a/d Amstel	35	84	5	68	Nieuwendam	10	4		
Middelpolder, afrit 4 A9	55	55	55	55	Amstelstation	5	6	0	0
Burgemeester Boersweg, Amstelveen	40				Venserpolder	5	3	0	
totaal	130	289	105	123	Oosterpark	1	0	6	7
aantal nesten	592	935	472	421	Kikkenstein				11
aantal kolonies	9	11	11	9	aantal nesten	43	39	24	42
					aantal kolonies	5	4	2	3

Purperreiger Alleen in 2011 is er een opgave van één broedgeval op de Vijfhoek. Hoewel in de zomermaanden geregeld Purperreigers in de omgeving van de Vijfhoek gezien worden zijn er de afgelopen jaren geen nestindicatieve waarnemingen. Tijdens vliegtuigtellingen van watervogels boven het IJmeer wordt ook altijd gelet op eventueel aanwezige nesten van deze soort. De nesten zijn vanuit de lucht namelijk vrij eenvoudig op te sporen. Al met al is de Purperreiger een zeer zeldzame broedvogel binnen de regiogrenzen.

FOTO: MARIANNE SLOT

Lepelaar Sinds 1998 bevindt zich een lepelaarkolonie in Botshol. Het aantal broedparen is daar langzaam gegroeid tot 30 in 2013, het hoogste aantal tot nu toe. In 2013 vestigde de Lepelaar zich voor het eerst ook als broedvogel in het Sloterpark (3 paar) en op de Kinseldam (7 paar). Hoe lang zou de gestage toename van de Lepelaar nog doorgaan? Met name op de Kinseldam kan de kolonie nog flink groeien. Het nabijgelegen Waterland met zijn vele sloten vormt immers een ideaal foerageergebied voor deze soort. Ook in de rest van Nederland doet de Lepelaar het goed. In 2011 waren er 50 kolonies en werd een recordaantal van 2578 paren geteld (Boele et al, 2013).

Kokmeeuw Sinds de vestiging in 2004 is de kolonie op de Kinseldam de belangrijkste kolonie in de Amsterdamse regio van deze soort. Vliegtuigtellingen leverden hier

in de jaren 2010 en 2011 hogere aantallen op dan schattingen vanaf de dijk, in 2013 juist lagere aantallen. Een tweede belangrijke kolonie bevindt zich in Botshol. Hier zijn de aantallen recent afgenomen, mogelijk door toegenomen predatie door Haviken (pers. med. J. van der Woude), maar zeker is dat niet. Daarnaast is door kleine aantallen Kokmeeuwen nog op vijf andere plekken gebroed in de jaren 2010-2013. In 2011 en 2013 waren er vijf kolonies in de regio, in de andere jaren vier.

Zwartkopmeeuw De enige regionale kolonie in de jaren 2010-2013 bevindt zich op de Kinseldam. Sinds 2003 broeden hier Zwartkopmeeuwen. Na een piek in 2009 (220 paar) is het geschatte aantal paar Zwartkopmeeuwen na 2011 ruim gehalveerd. In het verleden hebben ook in Botshol, Amsterdam-ZO en op het proefeiland IJburg een enkel paartje Zwartkopmeeuwen gebroed.

Stormmeeuw De Stormmeeuw is een zeldzame broedvogel in de Amsterdamse regio. Tijdens een Big Day in mei kan het behoorlijk lastig zijn een Stormmeeuw binnen de regiogrenzen te spotten. Alleen in 2013 is er een opgave van één paar in het Westelijk Havengebied.

FOTO: MARIANNE SLOT

Stormmeeuw had in 2013 één broedgeval

Kleine Mantelmeeuw Ook voor deze meeuwensoort is de Kinseldam de belangrijkste broedplaats in de regio. Het aantal paar Kleine Mantelmeeuwen schommelt hier in de periode 2010-2013 rond de 300 paar (vliegtuigtellingen). Tellingen vanaf de dijk wijzen op een toename in deze periode (2010-220, 2011-250, 2012-300 en 2013-400). De eerste jaren vielen de resultaten van vliegtuigtellingen hoger uit, in 2013 juist lager. In elk geval worden aardig wat jongen groot. Zo werden op 21 juli 2013 220 juveniele vogels geteld. Het totale aantal jongen is zeker groter omdat niet alle jongen tegelijk zichtbaar zijn. Bovendien hebben, door de spreiding in de broedcyclus, de oudste jongen de kolonie al verlaten als de kleinste jongen nog niet zichtbaar zijn tussen de begroeiing op de dam.

In de periode 2010-2013 is voor zover bekend nog op negen andere plaatsen in de Amsterdamse regio gebroed door Kleine Mantelmeeuwen. Waarschijnlijk was daarvan alleen de kolonie bij knooppunt Holendrecht jaarlijks bezet. De aantallen lijken hier overigens af te nemen. Sinds kort broedt de soort ook op het natuureiland bij IJburg. Mogelijk gaat deze kolonie nog flink groeien de komende jaren.

Elders in het uitgestrekte stedelijke gebied van Amsterdam bevinden zich wellicht nog enkele kleine kolonies. Bedrijventerreinen met grote, soms leegstaande panden met platte daken waar Kleine Mantels vrijwel ongemerkt kunnen broeden zijn er genoeg in de Amsterdamse regio.

Zilvermeeuw Ook voor deze soort geldt dat de enige kolonie van betekenis op de Kinseldam zit. De resultaten van vliegtuigtellingen kwamen steeds hoger uit dan tellingen vanaf de dijk. Vooral het verschil in het jaar 2012 is groot (dijktelling 15 paar versus 70 paar vliegtuigtelling). Mogelijk speelt hier dat nogal wat onvolwassen vogels in de kolonie kunnen verblijven die wellicht bij vliegtuigtellingen onterecht worden meegeteld. De Zilvermeeuwen broeden min of meer op dezelfde plaats als de veel talrijkere Kleine Mantelmeeuwen op de Kinseldam.

In de periode 2010-2013 is voor zover bekend nog op negen andere plaatsen in de Amsterdamse regio gebroed door Zilvermeeuwen. Het gaat hierbij om zeer kleine aantallen (grootste kolonie 4 paar) en in slechts drie van deze kolonies is in twee jaar gebroed. Mogelijk is nog hier en daar een paar gemist in het uitgestrekte stedelijke gebied van Amsterdam.

Visdief In de periode 2010-2013 is in negen verschillende kolonies gebroed door Visdieven in de Amsterdamse regio. Hoewel op de Kinseldam de grootste kolonie zit is de dominantie van deze locatie minder groot dan voor de hierboven besproken meeuwensoorten. Op nog vijf andere locaties zaten kolonies van meer dan tien paar, waarvan er drie jaarlijks bezet waren. Mogelijk zijn enkele kolonies gemist op platte daken op bedrijventerreinen. Dit zijn namelijk niet bepaald plaatsen die veel bezocht worden door vogelaars.

Zwarte Stern De Zwarte Stern broedde binnen de regiogrenzen alleen in Botshol. In 2011 ging het om vijf paren, in 2012 om zeven paren. De soort is afhankelijk van geschikte broedeilandjes die in de juiste tijd in het water worden uitgelegd.

Oeverwaluw In de periode 2010-2013 varieerde het aantal getelde oeverwaluwkolonies tussen negen en elf, het aantal getelde nesten tussen 421 (2013) en 935 (2011). Deze pioniervogel is afhankelijk van geschikte steile zandige wanden. Vaak ontstaat een dergelijk biotoop ongewild bij bouwwerkzaamheden. De kolonies zijn beschermd krachtens de Flora- en Faunawet en moeten worden ontzien gedurende het broedseizoen. Hierdoor kan vertraging ontstaan bij bouwprojecten. De omgeving van IJburg en het Westelijk Havengebied zijn de belangrijkste gebieden voor Oeverwaluw in de Amsterdamse regio. Soms vestigen Oeverwaluwen zich pas laat in het voorjaar. Omdat de broedlocaties geregeld wisselen is het mogelijk dat hier en daar kolonies zijn gemist. Alleen op IJburg (veel bouwplaatsen en landwinning), bij de Ouderkerkerplas en de afrit van de A9 in de Middenpolder (oeverwaluwwand) werd voor zover bekend jaarlijks gebroed in de periode 2010-2013. Het opgegeven aantal van de kolonie in de Middenpolder betreft een schatting.

Huiswaluw Het aantal getelde kolonies in de onderzoeksperiode schommelde tussen de 19 en de 22. In totaal werd in deze vier jaren, voor zover bekend, in 28 kolonies gebroed. Het aantal getelde nesten varieerde van 500 (2010) tot 386 (2011). Gemiddeld ging het om ruim 430 nesten. Niet alle kolonies werden echter jaarlijks geteld. Waarschijnlijk ontbreken nog kolonies in het overzicht. In de jaren 1981-2001 fluctueerde de stand in de Amsterdamse regio tussen de 1400 en de 750 paar (Tempelman, 2002), aanzienlijk meer dan tegenwoordig. Het grootste deel van de Huiswaluwen broedde toen in Amsterdam-Noord en Waterland. In die periode verdwenen verschillende kolonies uit het stedelijk gebied. De enige vestiging binnen de ring A10 betreft momenteel een kolonie in het Oostelijk Havengebied. Buurtbewoners houden deze kolonie nauwlettend in de gaten en dragen ook zorg voor geschikt nestmateriaal in de vorm van vochtige kleiige modder. In het westelijk deel van de regio schommelde de stand in de periode 1981-2001 tussen de 100 en de 160 paar. Tegenwoordig gaat het in dit gebied om zo'n 185 tot 221 paar, een aardige toename dus. Een vergelijking van de gegevens van vijf jaarlijks getelde kolonies in dit gebied wijst ook op een toename. Het gemiddelde van deze vijf kolonies bedroeg in de jaren 1996-2003 127 paar (Tak, 2003) en in de periode 2010-2013 142 paar. Sinds 2002 is de landelijke stand van de Huiswaluw flink gestegen (zo'n 50%). De stand in de Amsterdamse regio als geheel blijft hier duidelijk bij achter want in 2001 ging het nog om een

kleine 1000 paar en nu nog niet eens de helft. Wellicht geeft dit een vertekend beeld omdat de laatste jaren kolonies gemist zijn. Gezien de landelijke toename is de afname in Amsterdam echter dermate groot dat er sprake lijkt te zijn van een significante afname. De oorzaak van deze ontwikkeling zou gezocht kunnen worden in de voortgaande verstedelijking van de Amsterdamse regio.

FOTO: ZAINAL HABERMAN

Roek is nog steeds een schaarse broedvogel

Roek De belangrijkste Amsterdamse kolonie van de Roek bevindt zich al jaren in Amsterdam-Noord in Molenwijk. De vogels broeden hier in populieren tussen de flats. Verder zijn er kleine vestigingen in Amsterdam-ZO, in de omgeving van het Amstelstation en in het Oosterpark. Mogelijk is hier en daar een kleine kolonie gemist. Gemiddeld ging het om slechts 37 nesten in de regio voor de periode 2010-2013. Daarmee is de Roek nog steeds een schaarse broedvogel in de Amsterdamse regio, zeker als je dat afzet tegen de landelijke populatie van zo'n 50.000 paar.

Dankwoord

Dit overzicht was niet mogelijk geweest zonder de inspanning van een flink aantal tellers. Bij deze wil ik hen bedanken. De volgende personen hebben een bijdrage geleverd aan de tellingen in de periode 2010-2013: Auke Jansen, Barbara Lindenhovius, Ben Daemen, Christian Kooij, Dick Jonkers, Frank

van Groen, Harry Fabritius, Henri Wals, Jan van Til, Jelle Abma, John van der Woude, Mark Kuiper, Martin Melchers, Martijn Voorvelt, Mervyn Roos, Mieke Ooms, Nico Dekker, Nirk Zijlmans, Patrick Bergkamp, Paul Marcus, Paul Tak, Piet van Vliet, Rob Baars, Teun van Dijk, Willem van der Waal en Zweitse Scheeringa.

Literatuur

- Boele A., Van Bruggen J., Van Dijk A.J., Hustings F., Vergeer J.W., Ballering L. & Plate C.L. 2013. Broedvogels in Nederland in 2011. SOVON-rapport 2013/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Boele A., Van Bruggen J., Van Dijk A.J., Hustings F., Koffijberg K., Vergeer J.W. & Plate C.L. 2014. Broedvogels in Nederland in 2012. SOVON-rapport 2014/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Van Dijk A.J. & A. Boele. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Van Groen F.M. 2012. Inventarisatie Blauwe Reiger in 2011. De Gierzwaluw jg. 49 (4): 18-23.
- Tak, P. 2003. Huiswaluw tellingen ten westen van Amsterdam. De Gierzwaluw jg. 41 (3): 16-17.
- Tempelman, D. 2002. Huiswaluwen in Groot-Amsterdam in de periode 1981-2001. De Gierzwaluw jg. 40 (1): 13-20.